

TALABALARNI KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASHDA INTERFAOL PEDAGOGIK TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH METODIKASI

Samandarova Muhayyo Qahramon qizi,

Yangi asr universiteti "Maxsus pedagogika" kafedrası katta o'qituvchisi,
Chirchiq davlat pedagogika universiteti mustaqil izlanuvchisi.

muhayyosamandarova297@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.54613/ku.v19iB.1859>

MAQOLA HAQIDA/ О СТАТЬЕ

Qabul qilindi: 2-oktabr 2026-yil

Tasdiqlandi: 5-oktabr 2026-yil

Jurnal soni: 19-B

Maqola raqami: 25

KALIT SO'ZLAR/ КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА

interfaol ta'lim, pedagogik
texnologiya, kasbiy tayyorgarlik,
kasbiy kompetensiya, case-study,
loyiha metodi, munozara,
hamkorlikda o'qitish

ANNOTATSIYA/ АННОТАЦИЯ

Ushbu maqolada talabalarni kelajakdagi kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayonida interfaol pedagogik texnologiyalardan foydalanishning nazariy-metodik asoslari yoritilgan. Zamonaviy oliy ta'lim sharoitida mutaxassisning kasbiy tayyorgarligi faqat nazariy bilimlarni egallash bilan belgilanmay, balki olingan bilimlarni amaliy vaziyatlarda qo'llash, mustaqil qaror qabul qilish, muammolarni tahlil qilish, jamoada ishlash, kommunikativ faoliyatni tashkil etish, raqamli vositalardan foydalanish va kasbiy refleksiyani rivojlantirish haqida tahlil qilingan. Maqolada interfaol pedagogik texnologiyalarni tanlash va qo'llashda kasbiy faoliyat xususiyatlari, talabalarning individual imkoniyatlari hamda ta'lim natijalarini baholash mezonlarini hisobga olish zarurati asoslangan. Shuningdek, keys-stadi, loyiha metodi, munozara va hamkorlikdagi topshiriqlarni o'zaro uyg'unlashtirish orqali talabalarning kasbiy vaziyatlarga moslashishi, muqobil yechimlarni ishlab chiqishi va o'z faoliyatini tanqidiy baholash imkoniyatlari ochib berilgan. Interfaol ta'limni maqsadli rejalashtirish, amaliy vazifalar bilan boyitish va refleksiv tahlil asosida tashkil etish bo'yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan.

ABOUT THE PAPER

Accepted: 2 October 2026

Approved: 5 October 2026

Volume: 19-B

Paper number: 25

KEYWORDS

interactive learning, pedagogical
technology, professional training,
professional competence, case
study, project method, discussion,
collaborative learning

ANNOTATION

This article examines the theoretical and methodological foundations of using interactive pedagogical technologies in the process of preparing students for their future professional activities. In the context of modern higher education, professional training is determined not only by the acquisition of theoretical knowledge but also by the ability to apply acquired knowledge in practical situations, make independent decisions, analyze problems, work effectively in a team, organize communication, use digital tools, and develop professional reflection. The article also substantiates the need to consider the specific requirements of professional activities, students' individual abilities, and assessment criteria when selecting and implementing interactive pedagogical technologies. It highlights the potential of integrating case studies, project-based learning, discussions, and collaborative tasks to enhance students' adaptability to professional situations, their ability to develop alternative solutions, and their capacity for critical self-assessment. Furthermore, methodological recommendations are provided for planning interactive learning activities, enriching them with practical tasks, and incorporating reflective analysis into the learning process.

Kirish

Bugungi kunda oliy ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biri mehnat bozori va jamiyatning o'zgaruvchan ehtiyojlariga mos, yuqori darajadagi kasbiy kompetensiyalarga ega bo'lgan mutaxassislarni tayyorlashdir. Zamonaviy mutaxassisdan faqat nazariy bilimlarni o'zlashtirish emas, balki kasbiy vaziyatlarni tahlil qilish, muammoli holatlarda mustaqil qaror qabul qilish, jamoada ishlash, muloqot olib borish, axborotni tanqidiy baholash va yangi texnologiyalardan samarali foydalanish talab qilinmoqda. An'anaviy reproduktiv ta'lim modelida talaba ko'pincha tayyor bilimlarni qabul qiluvchi subyekt sifatida namoyon bo'ladi. Bunday yondashuv muayyan bilimlar tizimini shakllantirishga imkon bersa-da, murakkab kasbiy vaziyatlarda mustaqil va moslashuvchan faoliyat yuritish uchun zarur bo'lgan kompetensiyalarni to'liq rivojlantirish imkoniyatlari cheklanishi mumkin. Shu nuqtayi nazardan ta'lim jarayonida interfaol pedagogik texnologiyalardan foydalanish alohida ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi. Interfaol ta'limda talaba tayyor bilimni passiv o'zlashtirmaydi, balki o'qituvchi va boshqa ta'lim

oluvchilar bilan hamkorlikda bilimni faol ravishda egallaydi, muammolarni muhokama qiladi, o'z fikrini asoslaydi, qarorlar ishlab chiqadi va amaliy topshiriqlarni bajaradi. L.S. Vygotskiyning ijtimoiy-madaniy rivojlanish nazariyasida insonning bilish jarayonlari ijtimoiy o'zaro ta'sir va hamkorlik jarayonlari bilan uzviy bog'liqligi ta'kidlanadi[1].

Shu jihatdan interfaol ta'lim talabaning kognitiv rivojlanishi bilan bir qatorda uning kommunikativ va ijtimoiy kompetensiyalarini shakllantirish uchun ham muhim pedagogik mexanizm hisoblanadi. J.Dyui esa ta'limni real hayot va faoliyat bilan bog'lash zarurligini asoslab, tajriba orqali o'rganish g'oyasini ilgari surgan[2]. Ushbu yondashuv zamonaviy interfaol pedagogik texnologiyalarning metodologik asoslaridan biri sifatida qaralishi mumkin.

Adabiyotlar tahlili

Talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda interfaol pedagogik texnologiyalardan foydalanish masalasi pedagogika fanida ta'limning mazmuni, metodlari, shakllari va natijalarini takomillashtirish bilan bog'liq muhim ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Mazkur masalaning nazariy

asoslarini o'rganishda ta'lim oluvchining bilish faoliyati, ijtimoiy hamkorlik, tajribaga asoslangan o'rganish, muammoli vaziyatlarni hal etish va kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirishga oid ilmiy qarashlar alohida ahamiyat kasb etadi. Xususan, L.S. Vygotskiyning ijtimoiy-madaniy rivojlanish nazariyasi bilimlarning shakllanishida ijtimoiy muhit va o'zaro hamkorlikning o'rnini ochib berishi bilan interfaol ta'limning nazariy asoslarini tushuntirishga xizmat qiladi. Olimning qarashlariga ko'ra, insonning bilish faoliyati ijtimoiy munosabatlar, muloqot va hamkorlik jarayonlari bilan uzviy bog'liq bo'lib, ta'lim oluvchining rivojlanishi boshqa insonlar bilan o'zaro ta'sir davomida yanada takomillashadi. Ushbu yondashuv oliy ta'lim jarayonida talabalarni kichik guruhlarda ishlash, o'zaro fikr almashish, muammoli vaziyatlarni birgalikda tahlil qilish va o'z nuqtayi nazarini dalillar asosida ifodalashga yo'naltirishning pedagogik ahamiyatini asoslaydi [1, 84-91-b.].

J. Dyui ta'lim jarayonini hayotiy tajriba va amaliy faoliyat bilan bog'lash zarurligini asoslab, bilimlarni o'zlashtirishda faol tajribaning ahamiyatiga e'tibor qaratgan. Uning ta'lim haqidagi qarashlarida talabaning mustaqil faoliyati, muammolarni hal qilish jarayonida ishtirok etishi va olingan bilimlarni real vaziyatlarda qo'llashi muhim o'rin egallaydi. Mazkur yondashuv talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda nazariy ma'lumotlarni amaliy topshiriqlar bilan uyg'unlashtirish, kasbiy muammolarni modelashtirish, loyiha ishlarini tashkil etish va vaziyatli masalalardan foydalanish zarurligini ko'rsatadi. Dyui ta'limni faqat tayyor bilimlarni uzatish jarayoni sifatida emas, balki tajriba, izlanish va faol ishtirok orqali rivojlanadigan jarayon sifatida talqin etadi. Bu qarashlar zamonaviy oliy ta'limda interfaol metodlarni tanlash va ularni kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish maqsadlariga muvofiq tashkil etish uchun metodologik asos bo'lib xizmat qiladi [2, 139-151-b.].

O'zbek pedagogika fanida pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayoniga tatbiq etish, o'qitish samaradorligini oshirish va pedagogik mahoratni rivojlantirish masalalari N.N. Azizxo'jayeva, O'Q. Tolipov, M. Usmonboyeva, J.G'. Yo'ldoshev, S.A. Usmonov hamda R.J. Ishmuhamedovning ilmiy-uslubiy ishlarida yoritilgan. N.N. Azizxo'jayevaning pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahoratga bag'ishlangan asarida ta'lim jarayonini maqsadga muvofiq tashkil etish, o'qituvchining metodik tayyorgarligi va pedagogik faoliyatni takomillashtirish masalalariga e'tibor qaratiladi. Ushbu qarashlar interfaol metodlarni qo'llashda o'qituvchining vazifasi faqat topshiriq berish bilan cheklanmasligi, balki ta'lim maqsadini belgilash, faoliyatni rejalashtirish, talabalarning mustaqil fikrlashini rag'batlantirish va erishilgan natijalarni baholashni ham qamrab olishi lozimligini anglatadi. Ayniqsa, bo'lajak mutaxassislarni tayyorlashda o'qituvchining metodik mahorati interfaol texnologiyalarning mazmunan to'g'ri tanlanishi va izchil qo'llanilishiga ta'sir ko'rsatuvchi muhim omillardan biri hisoblanadi [3].

O'Q. Tolipov va M. Usmonboyevaning pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslariga oid ishlari ta'lim jarayonini texnologik yondashuv asosida tashkil etish masalasini o'rganishda muhim nazariy-metodik manba hisoblanadi. Pedagogik texnologiyaning tatbiqiy xususiyatlarini hisobga olish o'qitish metodlarini shunchaki tanlash emas, balki ularning maqsadi, mazmuni, amalga oshirish tartibi va kutiladigan natijalari o'rtasidagi izchillikni ta'minlashni talab etadi. Talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayonida ushbu yondashuv interfaol mashg'ulotlarni aniq kasbiy vazifalar bilan bog'lash, talabalar faoliyatini bosqichma-bosqich tashkil etish va baholash mezonlarini oldindan belgilash imkonini beradi. Masalan, pedagogika yo'nalishida tahsil olayotgan talabalar uchun muammoli vaziyatni tahlil qilish, dars loyihasini ishlab chiqish, ta'lim oluvchilarning ehtiyojlarini aniqlash va pedagogik yechimni asoslash kabi topshiriqlar kasbiy faoliyatning mazmunini o'quv jarayonida modelashtirishga xizmat qiladi [4].

J.G'. Yo'ldoshev va S.A. Usmonovning pedagogik texnologiyalar asoslariga oid qarashlari ham ta'limni tashkil etishda maqsad, mazmun, metod va natijalar o'rtasidagi uzviylikni ta'minlash masalasini o'rganish uchun ahamiyatlidir. Ushbu yo'nalishdagi metodik yondashuvlardan kelib chiqib, interfaol ta'lim texnologiyalarini qo'llashda talabalarning yosh xususiyatlari, tayyorgarlik darajasi, kasbiy yo'nalishi va o'quv vazifalarining murakkabligini hisobga olish zarur. Chunki bir xil metod turli fanlarda yoki turli tayyorgarlik darajasiga ega guruhlarda bir xil samarani bermasligi mumkin. Shu sababli interfaol texnologiyalarni tanlashda ularning tashqi ko'rinishi yoki mashhurlikiga emas, balki muayyan kasbiy kompetensiyani shakllantirishga qo'shadigan hissasiga ustuvorlik berish maqsadga muvofiqdir [5].

R.J. Ishmuhamedovning innovatsion pedagogik texnologiyalarga bag'ishlangan ishi ta'lim jarayonida o'quvchilarning faolligini kuchaytirish, mustaqil fikrlashini rag'batlantirish va o'qitish usullarini yangilash masalalarini yoritishda muhim manbalardan biridir. Innovatsion metodlardan foydalanish talabaning ta'lim jarayonidagi ishtirokini kengaytirish bilan birga, o'qituvchidan mashg'ulotni puxta loyihalash, guruhlar faoliyatini muvofiqlashtirish va o'zaro muloqot uchun qulay pedagogik sharoit yaratishni talab qiladi. Bu jihatdan aqliy hujum, munozara, kichik guruhlarda ishlash, rolli o'yinlar va muammoli topshiriqlar talabalarning fikrlash jarayonlarini faollashtirish vositasi sifatida qaralishi mumkin. Biroq ularning samaradorligi metodning nomiga emas, balki topshiriqning mazmuni, ishtirokchilarning faolligi va olingan natijalarning tahlil qilinishiga bog'liq [6].

Ta'lim jarayonini ilmiy asosda tashkil etish masalasi Yu.K. Babanskiyning o'qitishni optimallashtirishga bag'ishlangan tadqiqotlarida ham muhim o'rin tutadi. Olimning yondashuvi ta'lim maqsadlariga erishishda mavjud shart-sharoitlar, metodlar, vositalar va o'quv faoliyati o'rtasidagi muvofiqlikni hisobga olish zarurligini ko'rsatadi. Mazkur qarashlarni interfaol pedagogik texnologiyalarga tatbiq etganda, mashg'ulotning samaradorligi qo'llanilgan metodlar soni bilan emas, balki ularning o'quv maqsadiga mosligi, talabalar faoliyatini tashkil etish sifati va o'zlashtirilgan bilimlarning amaliy ahamiyati bilan belgilanadi. Masalan, kasbiy vaziyatni tahlil qilish ko'nikmasini rivojlantirish uchun oddiy savol-javobdan ko'ra, muammoning sabablarini aniqlash, muqobil yechimlarni taqqoslash va tanlangan qarorni dalillar bilan asoslashni talab qiladigan topshiriqlar ko'proq mos keladi [7].

A.A. Verbitskiyning oliy maktabda faol ta'lim va kontekstli yondashuvga oid qarashlari talabalarni bo'lajak kasbiy faoliyatga tayyorlash masalasini nazariy jihatdan asoslashda alohida ahamiyatga ega. Kontekstli ta'limning mohiyati o'quv faoliyatini kelajakdagi kasbiy faoliyat mazmuni bilan izchil bog'lash, kasbiy vazifalar va munosabatlarni ta'lim jarayonida modelashtirish bilan belgilanadi. Bunday yondashuvda talaba o'zlashtirayotgan bilimlarining kasbiy faoliyatdagi o'rnini anglaydi va ularni amaliy vaziyatlarga tatbiq etish imkoniyatiga ega bo'ladi. Mazkur nazariy qarashlar asosida keys-stadi, rolli o'yin, kasbiy vaziyatni modelashtirish va loyiha metodlarini oliy ta'lim jarayoniga kiritishning maqsadga muvofiqligini izohlash mumkin. Ayniqsa, pedagogik yo'nalishdagi talabalar uchun ota-onalar bilan muloqot, ta'lim oluvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olish, nizoli vaziyatlarni bartaraf etish va ta'lim jarayonini rejalashtirishga doir vaziyatlar kasbiy tayyorgarlikning mazmunini boyitadi [8].

M.V. Klarinning innovatsion pedagogika, tadqiqotga asoslangan ta'lim, o'yin va munozara metodlariga bag'ishlangan ishlari talabalarning bilish faoliyatini tashkil etishda turli pedagogik yondashuvlardan foydalanish imkoniyatlarini ochib beradi. Tadqiqotga asoslangan o'rganish talabaning savol qo'yishi, ma'lumot to'plashi, dalillarni tahlil qilishi va xulosalarni asoslashini nazarda

tutadi. Munozara esa muayyan masala yuzasidan turli nuqtayi nazarlarni solishtirish, o'z fikrini mantiqiy ifodalash va boshqalarning qarashlariga tanqidiy munosabat bildirish imkonini yaratadi. Ushbu metodlarning kasbiy tayyorgarlikdagi ahamiyati shundaki, mutaxassis faoliyatida uchraydigan ko'plab vaziyatlar tayyor javobga ega bo'lmaydi va ularni hal qilish uchun mustaqil izlanish, dalillarni baholash hamda muqobil qarorlarni taqqoslash talab etiladi. Shu sababli tadqiqot, o'yin va munozaraga asoslangan interfaol mashg'ulotlar talabalarda kasbiy vaziyatlarga moslashuvchan yondashuvni rivojlantirishga xizmat qiladi [9].

E.S. Polat va hammualliflarning ta'lim tizimidagi yangi pedagogik hamda axborot texnologiyalariga oid ishlarida o'quv jarayonini tashkil etishda zamonaviy texnologik vositalardan foydalanish masalalari yoritilgan. Raqamli muhitning kengayishi interfaol ta'limning imkoniyatlarini yanada oshirib, talabalarining axborot izlash, ma'lumotlarni qayta ishlash, hamkorlikda topshiriq bajarish va o'z faoliyati natijalarini taqdim etish usullarini diversifikatsiya qilmoqda. Bunda raqamli vositalar mustaqil maqsad sifatida emas, balki ta'lim vazifalarini hal qilishga yordam beruvchi pedagogik vosita sifatida qo'llanilishi lozim. Masalan, jamoaviy taqdimotlar, elektron portfoliolar, onlayn munozaralar va raqamli loyihalar talabalarining axborot bilan ishlash, muloqot qilish hamda kasbiy natijalarni taqdim etish ko'nikmalarini rivojlantirishga ko'maklashadi. Shu bilan birga, raqamli vositalardan foydalanish jarayonida axborotning ishonchiligi baholash, mualliflik huquqiga rioya qilish va raqamli muloqot madaniyatini shakllantirish masalalarini ham e'tiborga olish zarur [10].

A.V. Xutorskoyning zamonaviy didaktikaga oid qarashlari ta'lim jarayonini talabani faoliyati, mustaqilligi va individual rivojlanish imkoniyatlari bilan bog'liq holda tahlil qilish uchun nazariy asos yaratadi. Kompetensiyaga yo'naltirilgan yondashuv sharoitida ta'limning samaradorligi faqat o'zlashtirilgan ma'lumotlar miqdori bilan emas, balki talabani bilim, ko'nikma va tajribasini muayyan vazifalarni bajarishda qo'llay olishi bilan belgilanadi. Ushbu nuqtayi nazardan interfaol pedagogik texnologiyalar talabani mustaqil ta'lim faoliyatini tashkil etish, muammoli topshiriqlarni bajarish, o'z qarorlarini asoslash va erishilgan natijalarni baholashga yo'naltirilishi kerak. Talabalar faoliyatini rejalashtirishda individual va jamoaviy topshiriqlarni uyg'unlashtirish, o'z-o'zini baholash hamda refleksiv tahlilni tashkil etish kompetensiyalarning izchil rivojlanishiga yordam beradi [11].

Xorijiy tadqiqotlarda ham faol va hamkorlikka asoslangan ta'limning pedagogik imkoniyatlariga alohida e'tibor qaratilgan. C.C. Bonwell va J.A. Eison faol ta'lim yondashuvini talabalarining faqat tinglash bilan cheklanmay, o'quv mazmuni bilan faol ishlashi, fikrlashi va o'zlashtirgan bilimlarini tahlil qilishi bilan bog'laydi. Ushbu yondashuv talabalarining mashg'ulot davomida savollarga javob berishi, muammolarni muhokama qilishi, yozma topshiriqlarni bajarishi va o'z bilimlarini amalda qo'llashi uchun sharoit yaratishni nazarda tutadi. Faol ta'limning mazkur xususiyatlari kasbiy tayyorgarlik jarayonida talabani o'quv materialini shunchaki eslab qolishidan ko'ra, uni tushunishi, sharhlashi va kasbiy vaziyatlarda ishlata olishiga ko'proq e'tibor qaratish zarurligini ko'rsatadi. Shu sababli interfaol mashg'ulotlarni tashkil etishda talabalarni fikrlashga undaydigan savollar, amaliy vazifalar va o'zaro muhokama mexanizmlaridan foydalanish muhimdir [12].

D.W. Johnson va R.T. Johnsonning hamkorlik va raqobat nazariyasiga bag'ishlangan tadqiqotlari guruhli faoliyatni samarali tashkil etish masalasini o'rganishda muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi. Hamkorlikka asoslangan ta'limda ishtirokchilar umumiy maqsadga erishish uchun o'zaro yordam ko'rsatadi, vazifalarni taqsimlaydi, fikr almashadi va birgalikdagi faoliyat natijasi uchun mas'uliyatni his qiladi. Bunday sharoitda guruhli ishning samaradorligi faqat talabalarni kichik guruhlarga ajratish bilan ta'minlanmaydi.

Aksincha, har bir ishtirokchining vazifasi, individual hissi, o'zaro yordam mexanizmi va yakuniy natijani baholash mezonlari aniq belgilanishi lozim. Ushbu tamoyillar kasbiy faoliyatda muhim bo'lgan jamoada ishlash, vazifalarni muvofiqlashtirish, kelishuvga erishish va umumiy qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun zarur metodik shart-sharoitlarni belgilaydi [13].

D.A. Kolbning tajribaga asoslangan o'rganish nazariyasi kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirishda amaliy faoliyat va refleksiyaning o'zaro aloqasini tushuntiradi. Mazkur yondashuvda o'rganish tajribani boshdan kechirish, uni tahlil qilish, umumlashtirish va yangi vaziyatlarda qo'llash bilan bog'liq jarayon sifatida talqin etiladi. Bu qarash talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda amaliy mashg'ulot, vaziyatli topshiriq va loyiha ishlaridan foydalanish bilan bir qatorda, bajarilgan faoliyat natijalarini tahlil qilishga ham e'tibor qaratish zarurligini anglatadi. Masalan, talaba pedagogik vaziyatni modellashtirgandan so'ng o'z qarorining asoslarini izohlashi, qo'llangan metodning afzallik va cheklovlarini aniqlashi hamda muqobil yechimlarni ko'rib chiqishi mumkin. Bunday refleksiv yondashuv tajribani oddiy faoliyat darajasida qoldirmasdan, uni anglangan kasbiy bilim va keyingi faoliyat uchun muhim xulosalarga aylantirishga yordam beradi [14].

M. Prince tomonidan faol ta'lim samaradorligiga bag'ishlangan ilmiy sharhda faol va hamkorlikka asoslangan o'qitish yondashuvlari bo'yicha mavjud tadqiqotlar tahlil qilinadi. Muallif faol ta'limning samaradorligini baholashda turli metodlarning xususiyatlari, ularni qo'llash sharoitlari va ta'lim natijalarini hisobga olish zarurligini ko'rsatadi. Ushbu ilmiy yondashuv interfaol texnologiyalarni barcha vaziyatlarda bir xil natija beradigan universal vosita sifatida qabul qilmaslik lozimligini anglatadi. Ularning ta'siri ta'lim mazmuni, topshiriqlarning murakkabligi, talabalar tayyorgarligi, o'qituvchining metodik mahorati va baholash usullariga bog'liq. Shuning uchun talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda interfaol metodlarning samaradorligini aniqlash uchun faqat mashg'ulotdagi faollikni emas, balki talabalarining bilimlarni amaliyotga tatbiq etishi, muammolarni hal qilish sifati va kasbiy qarorlarni asoslay olish darajasini ham hisobga olish zarur [15, 223–231-b.].

J. Biggs va C. Tangning oliy ta'limda sifatli o'qitishga bag'ishlangan ishida ta'lim maqsadlari, o'quv faoliyati va baholash o'rtasidagi muvofiqlik muhim didaktik tamoyil sifatida qaraladi. Ushbu yondashuvga ko'ra, talabalardan kutiladigan o'quv natijalari mashg'ulotlarda bajariladigan topshiriqlar va bilimlarni baholash usullarida ham o'z ifodasini topishi lozim. Mazkur tamoyil interfaol pedagogik texnologiyalarni kasbiy tayyorgarlikka tatbiq etishda alohida ahamiyatga ega. Agar ta'lim maqsadi talabada mustaqil qaror qabul qilish, muammoli vaziyatni tahlil etish yoki jamoada ishlash kompetensiyasini rivojlantirishdan iborat bo'lsa, ushbu ko'nikmalarni namoyon qilish mezonlari beruvchi amaliy vazifalar va tegishli baholash mezonlari ishlab chiqilishi kerak. Shu asosda o'z-o'zini baholash, tengdoshlar bahosi, o'qituvchi kuzatuv va amaliy topshiriqlar natijalarini birlashtirish orqali talabani kasbiy rivojlanishini kengroq baholash mumkin [16].

Tahlil qilingan ilmiy manbalar interfaol pedagogik texnologiyalarning nazariy asoslari ijtimoiy hamkorlik, tajribaga asoslangan o'rganish, faol bilish, kontekstli ta'lim, hamkorlikdagi faoliyat va kompetensiyaga yo'naltirilgan yondashuvlar bilan chambarchas bog'liqligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, ko'rib chiqilgan yondashuvlarni umumlashtirish asosida talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda interfaol metodlarni tanlash, ularni izchil bosqichlarda qo'llash, kasbiy vaziyatlar bilan bog'lash va natijalarni kompleks baholash masalalarini yagona metodik tizim doirasida tashkil etish zarurligi namoyon bo'ladi. Xususan, kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishda metodning maqsadga muvofiqligi, nazariya va amaliyotning uzviyligi, har bir talabani faol ishtiroki

hamda reflektiv baholash mexanizmlarini o'zaro uyg'unlashtirish muhimdir. Mazkur jihatlar interfaol pedagogik texnologiyalardan foydalanishning metodik modelini ishlab chiqish va uni oliy ta'lim amaliyotiga tatbiq etish uchun ilmiy-nazariy zamin yaratadi.

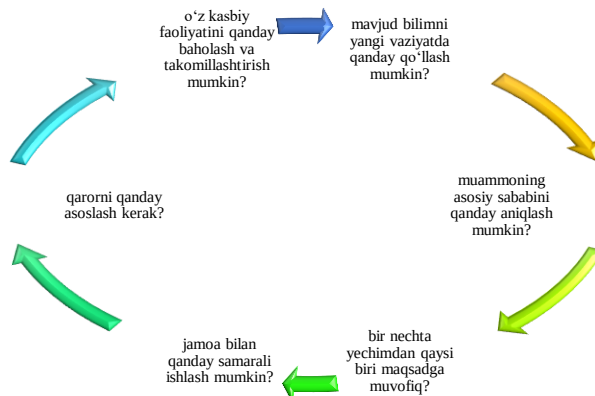
Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur maqolada talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda interfaol pedagogik texnologiyalardan foydalanishning nazariy-metodik asoslarini o'rganishda tahlil, taqqoslash, umumlashtirish va tizimlashtirish metodlaridan foydalanildi. Pedagogik texnologiyalarning kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirishdagi imkoniyatlari nazariy manbalar asosida tahlil qilinib, keys-stadi, loyiha

metodi, munozara va hamkorlikda o'qitish usullarining ta'lim jarayonidagi o'rnini yoritildi. Shuningdek, talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlashning motivatsiya, muammoli vaziyatni tahlil qilish, interfaol faoliyat, amaliy qo'llash, refleksiya va baholash bosqichlarini qamrab oluvchi metodik modeli ishlab chiqildi. Taklif etilgan yondashuv interfaol texnologiyalarni kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish maqsadlari bilan uyg'unlashtirishga yo'naltirildi.

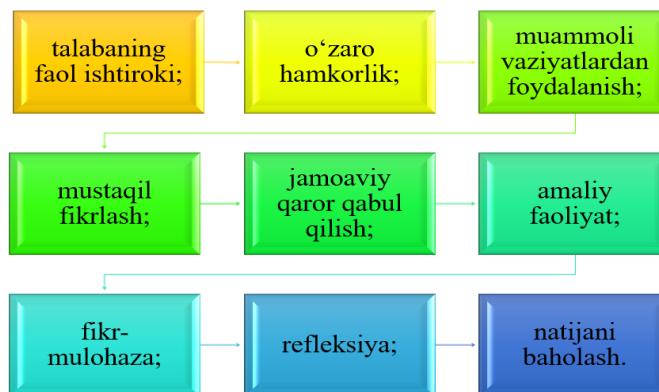
Natijalar

Kasbiy faoliyatda mutaxassis quyidagi savollarga javob topishi kerak:

Bu savollarning aksariyatiga faqat ma'ruza yoki reproduktiv topshiriqlar orqali javob berish qiyin. Shuning uchun oliy ta'lim jarayonida faol va interfaol ta'lim metodlarini tizimli qo'llash zarur. Interfaol pedagogik texnologiyalarning pedagogik mohiyati. "Interfaol" tushunchasi o'zaro faol ta'sir, hamkorlik va kommunikativ

faoliyatni anglatadi. Interfaol ta'limda o'qituvchi va talaba o'rtasidagi munosabat bir tomonlama axborot uzatish shaklidan hamkorlikka asoslangan ta'lim shakliga o'tadi. Interfaol ta'limning asosiy xususiyatlarini quyidagicha tizimlashtirish mumkin:

Bunda o'qituvchi bilimning yagona manbai emas, balki fasilitator, moderator, konsultant va metodik rahbar vazifasini bajaradi. Interfaol texnologiyalar orqali shakllantiriladigan kasbiy kompetensiyalar. Interfaol

pedagogik texnologiyalarni kasbiy tayyorgarlik bilan integratsiyalash quyidagi kompetensiyalarni rivojlantirishga xizmat qiladi:

Kompetensiya	Interfaol faoliyat	Kutiladigan natija
Kognitiv	Muammoli topshiriq	Tahliliy fikrlash
Kommunikativ	Munozara, debat	Fikrni asoslash
Kreativ	Brainstorming	Yangi g'oya yaratish
Kasbiy	Case-study	Kasbiy vaziyatni hal qilish
Tashkilotchilik	Loyiha	Faoliyatni rejalashtirish
Jamoaviy	Guruhli ish	Hamkorlik
Tadqiqotchilik	Muammoli izlanish	Dalillarga asoslangan qaror
Raqamli	Raqamli loyiha	Texnologik kompetentlik
Refleksiv	Refleksiv kundalik	O'z faoliyatini baholash

Shunday qilib, interfaol texnologiyalar alohida metodlar yig'indisi emas, balki kasbiy kompetensiyalarning integrativ

rivojlanishini ta'minlovchi pedagogik tizim sifatida qaralishi lozim.

Talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlashning metodik modeli. Maqolada quyidagi metodik model taklif etiladi.

1-bosqich. Motivatsiya. Talabani kasbiy qiziqishi va ichki motivatsiyasi faollashtiriladi. Masalan: "Kelajakdagi kasbiy faoliyatingizda eng ko'p duch kelishingiz mumkin bo'lgan muammolar qaysilar?" Talabalar o'z fikrlarini bildiradi.

2-bosqich. Muammoli vaziyat. Real kasbiy vaziyat taqdim etiladi. Masalan, pedagogik yo'nalish talabalari uchun: "Sinfda o'quvchilarning ta'lim motivatsiyasi pasaygan. O'qituvchi vaziyatni qanday pedagogik texnologiyalar yordamida o'zgartirishi mumkin?"

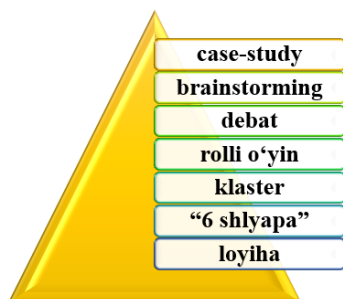
3-bosqich. Interfaol faoliyat. Talabalar guruhlariga ajratilib kabi texnologiyalardan foydalanadilar.

4-bosqich. Amaliy qo'llash. Talabalar ishlab chiqilgan yechimni amaliy topshiriq shaklida sinab ko'radilar.

5-bosqich. Refleksiya. Talaba quyidagi savollarga javob beradi:

1. Men qanday muammoni hal qildim?
2. Qanday qaror qabul qildim?
3. Qarorimning asoslari nimadan iborat?
4. Qanday qiyinchilikka duch keldim?
5. Keyingi safar nimani o'zgartiraman?

6-bosqich. Baholash. O'z-o'zini baholash, tengdoshlar bahosi va o'qituvchi bahosi integratsiyalashadi.

Talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayonida interfaol texnologiyalardan foydalanish bo'yicha quyidagi muammolarni ajratish mumkin. Birinchi muammo - metodning maqsaddan uzilishi. Ba'zan interfaol metodlar shunchaki "darsni qiziqarli qilish" maqsadida qo'llanadi. Bunday vaziyatda metod kasbiy kompetensiyani rivojlantirish bilan bog'lanmaydi. Ikkinchi muammo - nazariya va amaliyot o'rtasidagi uzilish. Talaba nazariy tushunchani bilishi mumkin, biroq real kasbiy vaziyatda undan qanday foydalanishni bilmasligi mumkin. Uchinchi muammo - talabalar faolligining bir xil emasligi. Guruhli mashg'ulotlarda ayrim talabalar faol qatnashsa, boshqalari passiv kuzatuvchi bo'lib qolishi mumkin. To'rtinchi muammo - baholash. Interfaol faoliyat natijasini faqat yakuniy javob asosida baholash talabani individual hissi va kasbiy rivojlanishini to'liq aks ettirmaydi. Beshinchi muammo - o'qituvchining metodik tayyorgarligi. Interfaol texnologiyani samarali qo'llash uchun o'qituvchi faqat metod nomini bilishi emas, balki uning maqsadi, algoritmi, pedagogik sharti va baholash mexanizmini tushunishi kerak.

Muhokama

Talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayonida interfaol pedagogik texnologiyalardan foydalanish masalasi ta'lim mazmunini yangilash bilan bir qatorda, o'quv faoliyatini tashkil etish usullarini ham qayta ko'rib chiqishni taqozo etadi. Muhim jihat shundaki, kasbiy tayyorgarlik jarayonida talabani o'zlashtirgan nazariy bilimlari uning vaziyatni baholash, mavjud imkoniyatlarni aniqlash va maqbul yechimni tanlash qobiliyati bilan uyg'unlashishi kerak. Shu sababli interfaol mashg'ulotlarni tashkil etishda topshiriqlarning murakkabligi va mazmunini kelajakdagi kasb talabalariga muvofiqlashtirish alohida ahamiyatga ega. Talabaga tayyor yechimni taqdim etish o'rniga, uni muammoni sabablarini aniqlash, turli yondashuvlarni

solishtirish va tanlagan qarorini asoslashga yo'naltirish mustaqil kasbiy fikrlashning rivojlanishiga xizmat qiladi.

Interfaol texnologiyalarning metodik imkoniyatlarini baholashda ularning o'zaro farqli vazifalarini hisobga olish lozim. Masalan, keys-stadi metodi murakkab vaziyatni tahlil qilish va muqobil qarorlarni ishlab chiqishga yo'naltirilsa, loyiha metodi uzoqroq muddatli faoliyatni rejalashtirish, vazifalarni taqsimlash va yakuniy mahsulot yaratish ko'nikmalarini shakllantiradi. Munozara talabalarining dalillar bilan ishlashi, qarashlarini himoya qilishi va boshqa fikrlarga munosabat bildirishini rivojlantiradi. Rolli o'yinlar esa kasbiy muloqot, mas'uliyat va turli ishtirokchilarning pozitsiyalarini tushunish imkonini beradi. Ushbu metodlarni o'zaro uyg'unlashtirish ta'lim jarayonini bir xil faoliyat bilan cheklab qo'ymasdan, kasbiy kompetensiyalarning turli tarkibiy qismlarini rivojlantirishga yordam beradi.

Muhokama jarayonida e'tibor qaratilishi lozim bo'lgan yana bir jihat - talabalar o'rtasidagi individual farqlardir. Ularning bilim darajasi, muloqotga kirishish qobiliyati, mustaqil ishlash tajribasi va guruhdagi faolligi bir xil bo'lmasligi mumkin. Shu bois interfaol mashg'ulotlarda vazifalarni imkoniyatlarga mos taqsimlash, har bir ishtirokchining shaxsiy hissasini aniqlash va fikr bildirish uchun teng sharoit yaratish muhimdir. Guruhdagi umumiy natija bilan bir qatorda individual faoliyatni ham baholash talabani mas'uliyatini oshiradi. Bunda o'qituvchi muhokamani boshqaruvchi, zarur hollarda yo'nalish beruvchi va talabalarni mustaqil xulosaga olib keluvchi metodik hamkor sifatida ishtirok etadi.

Interfaol ta'limning yana bir muhim xususiyati o'quv faoliyati davomida yuzaga keladigan xatolarni rivojlanish imkoniyati sifatida ko'rib chiqishdir. Talabani noto'g'ri qarori yoki yetarlicha asoslanmagan fikri faqat kamchilik sifatida baholanmasdan, uning sabablarini aniqlash va muqobil yechimlarni topish uchun asos bo'lishi mumkin. Bunday yondashuv talabalarda o'z faoliyatiga tanqidiy qarash, fikrini qayta ko'rib chiqish va kasbiy vaziyatlarga moslashish qobiliyatini rivojlantiradi. Ayniqsa, pedagogik yo'nalishlarda bu jihat muhim bo'lib, bo'lajak mutaxassislar ta'lim oluvchilarning ehtiyojlari va vaziyat xususiyatlariga qarab o'z faoliyatini o'zgartirishga tayyor bo'lishlari zarur.

Raqamli vositalardan foydalanish ham interfaol mashg'ulotlarning tashkiliy imkoniyatlarini kengaytiradi. Elektron muhokama maydonlari, jamoaviy hujjatlar, raqamli taqdimotlar va elektron portfoliolar talabalar faoliyatini qayd etish, fikr almashish va bajarilgan ishlarni tahlil qilish uchun qulay sharoit yaratadi. Biroq texnologik vositaning mavjudligi o'z-o'zidan yuqori sifatli ta'limni kafolatlamaydi. Uning pedagogik qiymati o'quv vazifasiga muvofiqligi, foydalanish qulayligi va talabani bilim olish faoliyatiga qo'shadigan hisssasi bilan belgilanadi. Shu sababli raqamli vositalarni tanlashda texnik imkoniyatlardan tashqari, ularning ta'lim maqsadlariga mosligi va barcha talabalar uchun foydalanish imkoniyatlari ham hisobga olinishi kerak.

Xulosa

Talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda interfaol pedagogik texnologiyalardan foydalanish zamonaviy oliy ta'limning muhim metodik yo'nalishlaridan biridir. Interfaol ta'lim talabani nazariy bilimlarini amaliy faoliyat bilan bog'lash, mustaqil fikrlashni rivojlantirish, kasbiy muammolarni hal qilish, kommunikativ hamkorlikni tashkil etish va refleksiv faoliyatini shakllantirish uchun keng imkoniyat yaratadi. Interfaol pedagogik texnologiyalardan tizimli foydalanish bilimga ega talaba modelidan bilimni amaliyotda qo'llay oladigan kompetent mutaxassis modeliga o'tishni ta'minlaydi. Talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda interfaol pedagogik texnologiyalarni alohida metodlar yig'indisi sifatida emas, balki kasbiy kompetensiyani shakllantirishga yo'naltirilgan yaxlit pedagogik-metodik tizim sifatida tashkil etish ilmiy va amaliy jihatdan maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Выготский, Л. С. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes / L. S. Vygotsky; edited by M. Cole, V. John-Steiner, S. Scribner, E. Souberman. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978. – 159 p.
2. Дьюи, Дж. Democracy and Education: An Introduction to the Philosophy of Education / J. Dewey. – New York: Macmillan, 1916. – 434 p.
3. Azizxo'jayeva, N. N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat / N. N. Azizxo'jayeva. – Toshkent: O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006.
4. Tolipov, O'. Q. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari / O'. Q. Tolipov, M. Usmonboyeva. – Toshkent: Fan, 2006.
5. Yo'ldoshev, J. G'. Pedagogik texnologiya asoslari / J. G'. Yo'ldoshev, S. A. Usmonov. – Toshkent: O'qituvchi, 2004.
6. Ishmuhamedov, R. J. Innovatsion pedagogik texnologiyalar / R. J. Ishmuhamedov. – Toshkent: Iste'dod, 2008.
7. Бабанский, Ю. К. Оптимизация процесса обучения: общедидактический аспект / Ю. К. Бабанский. – Москва: Педагогика, 1977. – 256 с.
8. Вербицкий, А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход / А. А. Вербицкий. – Москва: Высшая школа, 1991. – 207 с.
9. Кларин, М. В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии / М. В. Кларин. – Рига: НПЦ «Эксперимент», 1995. – 176 с.
10. Полат, Е. С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / Е. С. Полат [и др.] ; под ред. Е. С. Полат. – Москва: Академия, 2000. – 272 с.
11. Хуторской, А. В. Современная дидактика: учебник для вузов / А. В. Хуторской. – Санкт-Петербург: Питер, 2001. – 544 с.
12. Bonwell, C. C. Active Learning: Creating Excitement in the Classroom / C. C. Bonwell, J. A. Eison. – Washington, DC: George Washington University, School of Education and Human Development, 1991. – 121 p.
13. Johnson, D. W. Cooperation and Competition: Theory and Research / D. W. Johnson, R. T. Johnson. – Edina, MN: Interaction Book Company, 1989. – 250 p.
14. Kolb, D. A. Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development / D. A. Kolb. – Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1984. – 256 p.
15. Prince, M. Does Active Learning Work? A Review of the Research / M. Prince // Journal of Engineering Education. – 2004. – Vol. 93, No. 3. – P. 223–231.
16. Biggs, J. Teaching for Quality Learning at University / J. Biggs, C. Tang. – 4th ed. – Maidenhead: Open University Press, 2011. – 389 p.